

Wat vraag je nu eigenlijk?

OVER VRAGEN STELLEN BIJ TEKSTEN

Leerlingen werken op school heel vaak met bronnen. Aan de hand van gedgekozen vragen proberen leraren in verschillende vakken kennis op te bouwen met hun klas. Ook op evaluatiemomenten nemen teksten een belangrijke plaats in. Vragen zorgen ervoor dat leerlingen met de inhoud van bronnen aan de slag gaan en laten een leraar toe te controleren of de leerling alles begrepen heeft. Tegelijkertijd stellen leraren bij het werken met bronnen heel wat vragen over woordenschat en proberen ze het leesproces te begeleiden. In deze bijdrage zoom ik in op vragen die gaan over de inhoud van bronnen. Welke vragen zorgen ervoor dat leerlingen zin hebben om in een tekst te duiken? Welke vragen polsen naar het eigenlijke tekstbegrip van leerlingen? En welke vragen zetten leerlingen aan tot dieper lezen? Deze bijdrage somt kenmerken voor goede vragen op, zowel binnen de lessen Nederlands als bij het schoolbreed werken met taal in alle vakken. In *Fons 15* ga ik in op vragen die leerlingen ondersteunen bij het lezen van teksten.

Gino Bombeke

Over de auteur

GINO BOMBEKE

gaf 14 jaar les in het secundair onderwijs. Momenteel is hij vakbegeleider Nederlands voor Katholiek Onderwijs Vlaanderen in de regio Mechelen-Brussel en lector en stagebegeleider aan de Educatieve Master Nederlands van de faculteit Letteren (KU Leuven).

1. GOEDE VRAGEN WEKKEN NIEUWS- GIERIGHEID OP

Echte cases, problemen of situatieschetsen zijn boeiende startpunten om leerlingen gemotiveerd en actief met de inhoud van bronnen te laten omgaan. Deze manier van lezen sluit ook sterk aan bij hoe we in het dagelijks leven met informatie omgaan: we lezen immers om dingen te weten te komen, iets bij te leren, een antwoord op een bepaald probleem te vinden of verder te raken als we vastzitten.

Praktijktip

Hoe kraak je een paswoord? Waarom vriezen pinguïns niet vast aan de grond? En welke dieren hebben een eigen taal? Dit soort vragen rond technologische, historische of populair-wetenschappelijke onderwerpen zijn ideaal om leerlingen vooraf te laten nadenken. Na een korte brainstorm of hypotheseronde zullen leerlingen nieuwsgierig zijn en een tekst met een antwoord op deze vraag willen lezen.

2. GOEDE VRAGEN KUN JE NIET BEANT- WOORDEN DOOR EEN STUKJE UIT DE TEKST TE KOPIËREN

Voor het antwoord op sommige vragen volstaat het dat leerlingen letterlijk op zoek gaan naar een concrete passage in de tekst. Hoewel het heel zinvol is om met leerlingen stil te staan bij attitudes zoals 'aandachtig lezen', 'doorbijten als het even moeilijk wordt' en 'nadenken over de inhoud van de boodschap van een auteur', zijn deze

vragen minder boeiend voor tekstbegrip of dieper lezen. Ze gaan na of leerlingen gericht informatie kunnen terugvinden, maar daarvoor hoeft een leerling de tekst eigenlijk niet begrepen te hebben.

Hoe doe je dat concreet?

- Vermijd vragen waarbij leerlingen op zoek moeten gaan naar één woord of zin in de tekst.
- Stel zoveel mogelijk vragen die verbandingen of opsommingen uitlokken, beginnend met *waarom*, *welk(e)* en *hoe*.
- Begrijpen is een eerste stap. Laat leerlingen echter diepgaand aan de slag gaan met teksten: vraag hun om de essentie van een passage te formuleren, laat hen op basis van een tekst relaties tussen begrippen benoemen of laat leerlingen uit een reeks van vier begrippen de vreemde eend selecteren.

3. GOEDE VRAGEN LATEN LEERLINGEN INFORMATIE UIT VERSCHILLENDE TEKSTEN SAMENBRENGEN

Peilingsproeven geven aan dat leerlingen aan het einde van het secundair onderwijs sterk zijn in het gericht terugvinden van informatie uit een bron. Ze scoren minder goed op het vergelijken van informatie uit verschillende bronnen. Nochtans is dat net hoe mensen in het dagelijkse leven met informatie omgaan. Het is ook een niet te onderschatten vaardigheid om te slagen in het hoger onderwijs.

4. GOEDE VRAGEN KOMEN VOOR DE BRON

In handboeken, op toetsen en in eigen cursussen van leraren staat visueel vaak eerst een tekst afgedrukt met daarna enkele vragen. In de onderwijs-

Praktijktip

1. Leerlingen lezen twee artikels met verschillende aspecten van eenzelfde onderwerp. Zij maken schematisch een overzicht van de informatie die in beide bronnen aan bod komt.
2. Vervolgens maken ze een lijst van drie argumenten pro en drie argumenten contra.
3. Samen met een medeleerling overlopen ze de argumenten die ze opgesteld hebben. Ze leggen deze samen en vullen aan tot ze een gemeenschappelijke lijst hebben van vijf argumenten pro (in het groen) en vijf argumenten contra (in het rood).
4. In een laatste fase ordenen ze de argumenten volgens sterkte. Helemaal links (op plaats 1) staat het sterkste argument, helemaal rechts (op plaats 10) staat het zwakste argument. Het is ook mogelijk om leerlingen met het lijstje van een ander duo (eventueel over een ander onderwerp) aan de slag te laten gaan.

praktijk geven leraren het tegenovergestelde advies: lees eerst de vragen, dan weet je waar je op moet letten bij het lezen. En dat advies is goed: door leerlingen eerst een opdracht, boeiende vraag of taak te geven, hebben ze een concreet leesdoel. Dat maakt het lezen functioneel. Bovendien zal een prikkelende opdracht het denken van leerlingen in gang zetten, waardoor ze voorkennis activeren en meteen in een juist denkkader komen om nieuwe informatie te verwerven. Kortom: eerst de vragen, dan pas de tekst.

5. GOEDE VRAGEN LOKKEN INTERACTIE UIT

Ze zorgen voor gesprekken tussen leerlingen onderling en tussen een leerling en de klas. Hierbij staat niet alleen de inhoud van de tekst centraal, maar ook hoe de tekst is opgebouwd en welke begrippen nieuw of moeilijk zijn voor leerlingen. Krachtige leesvragen laten leerlingen in groep samen een antwoord opbouwen waarbij ze in discussie gaan over een tekst of elementen uit verschillende teksten samenbrengen.

Praktijktip

In een tekst over een onderwerp markeert de leraar 20 betekenisvolle woorden (namen, begrippen, kernwoorden...). De leerlingen krijgen de opdracht om de tekst te lezen en vervolgens in duo de gemarkeerde woorden in categorieën onder te verdelen. Hierbij gelden drie regels: elke categorie moet minimaal drie woorden bevatten, de leerlingen mogen maximaal zes categorieën gebruiken en het verband tussen de elementen binnen één categorie moet inhoudelijk te maken hebben met de tekst. Dit soort **ordeningsopdrachten** leidt tot dieper tekstbegrip bij leerlingen: ze herlezen passages, gaan op zoek naar verbanden en moeten meer doen dan letterlijk antwoorden in de tekst terugvinden. Als de opdracht moeilijk loopt, kun je leerlingen na tien minuten een joker geven, een woord laten schrappen of bijvoorbeeld toestaan dat er één categorie is met maar twee woorden.

6. GOEDE VRAGEN ZIJN DUIDELIJK EN HEDER GEFORMULEERD

De vragen zijn zowel qua woordkeuze en formulering als qua denkniveau aangepast aan de leerlingen. Vraag door of bouw ondersteuning in op basis van reacties van leerlingen. Dit betekent niet dat alle leerlingen op elk moment met dezelfde vragen bezig zijn: het is perfect mogelijk om leerlingen vragen op een verschillend denkniveau te geven (toepassen, analyseren of evalueren) of om sommige leerlingen meer ondersteuning te geven.

7. GOEDE VRAGEN ZIJN TEKSTONAF-HANKELIJKE VRAGEN

Vragen die polsen naar de inhoud van teksten zijn zinvol. Toch zijn vragen die breder geformuleerd zijn heel boeiend (zie het kaderstukje *Lezen in de 21ste eeuw*). Vragen als 'Is deze bron betrouwbaar?', 'Kun je een toepassing van dit principe terugvinden in het dagelijkse leven?' en 'Wat is de waarde of het belang van dit principe of deze uitvinding?' laten leerlingen nadenken en gaan verder dan het louter terugvinden van details in een bron. Het voordeel van deze vragen is ook dat ze op heel wat teksten van toepassing zijn, waardoor leerlingen dezelfde vragen kunnen beantwoorden vanuit verschillende bron-teksten. Dit maakt differentiatie mogelijk naar inhoud, interesse van leerlingen en moeilijkheidsgraad van het bronmateriaal. Voor een leerkracht heeft dit het bijkomende voordeel dat de voorbereiding van een les waarin teksten centraal staan veel duurzamer wordt. Ook als hij ervoor kiest om met andere teksten aan de slag te gaan, moet hij de les niet helemaal van nul opnieuw opbouwen.

Meer lezen?

In de kadertekst verwees ik al naar duurzaamonderwijs.com. Ook de sites lezeninhetvmbbo.nl en slo.nl bevatten bijzonder boeiende informatie over vragen bij teksten, o.a. handvatten om leerlingen zelf vragen bij teksten te laten maken.

De publicatie *Beter leren lezen en schrijven* die het Departement Onderwijs en Vorming in 2013 liet maken, blijft een leesbaar en inspirerend overzicht. Ook de peilingsproeven kunnen inspiratie geven voor verschillende vraagtypes.

Tot slot raad ik *De taalcompetente leraar* van de Taalunie aan. Vorig jaar mocht ik deel uitmaken van de werkgroep die aan de basis lag van dit referentiekader. Het resultaat is een herkenbaar en concreet overzicht van de taalcompetenties bij didactisch, pedagogisch en professioneel handelen voor elke leraar.

Varieer!

Variatie in vraagsoorten werkt motiverend en zet leerlingen ertoe aan om op verschillende manieren over teksten na te denken. Beperk je niet tot juist/fout-vragen en gesloten vragen bij een tekst. Leg leerlingen stellingen over de inhoud van de tekst voor en laat hen die bespreken of ordenen van 'eens' naar 'oneens', vraag leerlingen om te reageren op een citaat of passage uit de tekst, laat leerlingen woorden classificeren en geef hun meerkeuzevragen. Zorg ervoor dat de manier waarop je vragen stelt op evaluatiemomenten aansluit bij hoe je tijdens de les vragen stelt.

LEZEN IN DE 21STE EEUW

In zijn blogpost *Voorbij kennis en vaardigheden* op duurzaamonderwijs.com geeft Kris Van den Branden (KU Leuven) aan dat in handboeken of bij eigen cursussen van leraren vooral vragen naar kennis en vaardigheden gesteld worden. Bij kennis gaat dan over vragen als 'Hoe werkt een ijskast?', 'Hoe ontstond de burgerrechtenbeweging in de jaren 60 in de VS?' en 'Wat zijn de kenmerken van romantiek en realisme?' Bij vaardigheden gaat het om vragen als 'Kan ik berekenen hoeveel zonne-energie er door een speelgoedautootje wordt verbruikt?' of 'Kan ik een gedicht, romanfragment of kunstwerk in een bepaalde stroming plaatsen?'. Hij pleit ervoor om hier twee vraagtypes aan toe te voegen: vragen naar *waarheid* ('Hoe betrouwbaar zijn de bronnen die ik raadpleeg?', 'Wie produceerde deze informatie, met welk doel?' en 'Geldt wat ik geleerd heb onder alle omstandigheden?') en vragen naar *waarde* ('Waarom is dit (niet) waardevol voor mij en/maar (wel) voor andere mensen?' en 'Wat leer ik hier voor mezelf uit bij?').

